

از صبا تا حجاز

مقامات

دبیر دینی و قرآن
عظیم جباره
استاد یار دانشگاه هرمزگان
سعید حسام پور

چکیده

گفت‌وگو دربارهٔ موسیقی در قرآن، از مباحث بحث برانگیزی است که همواره موافقان و مخالفان زیادی داشته است؛ به گونه‌ای که در نتیجهٔ این مباحث، دو گروه با شیوهٔ فکری کاملاً متفاوت پدید آمده‌اند. دربارهٔ قرآن و علوم قرآنی تاکنون پژوهش‌های زیادی انجام شده، اما آن‌چه تاکنون کمتر به آن پرداخته‌اند، مقامات قرآنی و پیوند آن با مفاهیم آیات قرآن است.

در این جستار، کوشیده‌ایم با نگاهی تازه و با بررسی نظام تلاوت سه استاد برجستهٔ فن قرائت (شحات انور، محمد صدیق منشاوی، عبدالباسط)، پیوند میان مقامات با معانی و مفاهیم آیات و تأثیر آن در تلاوت مشخص شود. این موضوع در شش

بخش واکاوی شده است:

۱. لزوم پرداختن به مقامات قرآنی؛
 ۲. معرفی مقامات؛
 ۳. معرفی نظام تلاوت هر یک از استادان؛
 ۴. ذکر آیه و ترجمهٔ آن؛
 ۵. بررسی مفهوم آیات؛
 ۶. ارتباط مقام و مفهوم آیه.
- گفتنی است در این پژوهش، تلاوت‌های مجلسی استادان یاد شده مبنای بررسی قرار گرفته است. که در طی سه مقاله تقدیم شما خوانندگان مجله رشد آموزش قرآن می‌شود.
- کلیدواژه‌ها: قرآن، آیات، مقام، موسیقی، شحات انور، عبدالباسط، محمد صدیق منشاوی.

درآمد

یکی از مباحثی که همواره در قرائت قرآن مطرح می‌شود، بحث موسیقی قرآنی است. گروهی با مطرح کردن مباحث موسیقایی در قرآن مخالفند، استدلال این گروه این است که شأن و مرتبه کلام الهی فراتر از آن است که مباحث موسیقایی در پیوند با آن مطرح شود و این موضوع (پرداختن به موسیقی در قرآن) موجب از میان رفتن و یا دست کم، کم رنگ شدن اهداف متعالی قرآن (توجه به معانی و مفاهیم آیات) و تقویت امور حاشیه‌ای می‌گردد.

از دیدگاه این گروه مطرح کردن این مباحث برای عامه مردم (غیر قاری قرآن) لغزش و انحراف اذهان آنان را در پی دارد، چرا که ذهن اشخاص را از توجه به معنا و مفاهیم آیات، متوجه ابعاد موسیقایی قرآن کرده، در نتیجه یک سری مباحث ظاهری جانشین اصل می‌شود.

از سوی دیگر عده‌ای برآنند که قرآن همواره مانند یک اثر هنری درخشان، همچون یک تابلو نقاشی بسیار زیباست که هر رنگ و عنصر در این تابلو با قرار گیری بجا و مناسب خود به وحدت هنری و جذابیت تابلو یاری رسانده است. حال اگر هر یک از این رنگ‌ها و عناصر موجود در تابلو حذف شود، تابلو ناقص خواهد شد و بخشی از جذابیت خود را از دست خواهد داد.

هر قاری که مقامات قرآنی را می‌شناسد، همچون نقاش چیره دستی است که می‌داند چگونه باید قلم موی نقاشی را بر سطح بوم بلغزاند و خوب می‌داند که در هر بخشی از چه رنگی بهره گیرد. از دیدگاه اینان یکی از ویژگی‌های برجسته و ممتاز یک تلاوت کامل، رعایت پیوند میان مفاهیم آیات با مقام است، چون رعایت این امر تأثیر بیشتر بر شنونده و القای بهتر معنا را در پی خواهد داشت.

امیر محمود کاشفی در باب هندسه مجموع تلاوت می‌نویسد: «شکی نیست که تلاوت یک قصه قرآنی با یک

مجموعه از فقرات دعا متفاوت است و قاری قرآن، مثلاً اواخر سوره آل عمران را که متضمن ذکر دعاست باید به نحوی بخواند که با قصه حضرت موسی - علیه السلام - در ترک شهر خود و رهسپاری به سوی مدین متفاوت باشد و با مثلاً آیاتی که متضمن موعظه و انذار و تحذیر است و در آن‌ها قلب انسان مورد خطاب است - تا بلکه قدری نرم شده و به صراط الهی

منقلب شود - با آیاتی که در آن‌ها صحنه ظاهر شدن یوسف - علیه السلام - بر زنان شهر مجسم شده متفاوت باشد و هر کدام در ترکیب کلی با دیگری اختلاف دارد.» (کاشفی، ۱۳۸۶: ص ۸). همین ارتباط میان آیه و مقامی که آیه در آن تلاوت می‌شود وجود دارد.

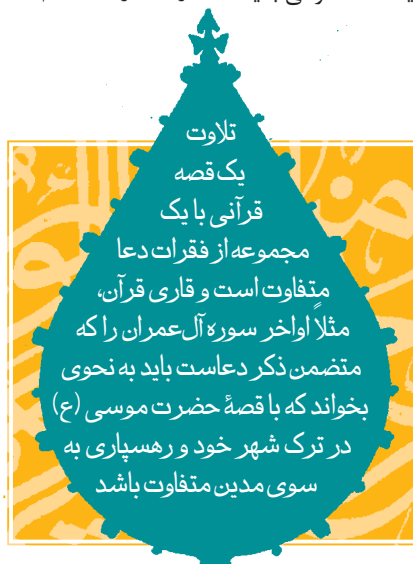
گفتنی است با توجه به این که گروه نخست همواره در اکثریت قرار داشته‌اند و دیدگاه گروه دوم توجه جدی نشده است، در نتیجه پژوهش‌ها در این باره اندک است. به گونه‌ای که کمتر اثری را (به‌ویژه در ایران) می‌توان پیدا کرد که به صورت علمی و اصولی در باب موسیقی قرآن تدوین شده باشد. پیش از این، امیر محمود کاشفی در کتاب «هندسه روحانی و لطایف بیانی در قرائت قرآنی»، به بررسی تلاوت‌های مرحوم مصطفی اسماعیل از لحاظ هندسه قرائت و بیان پرداخته است و جمال کامیاب در آموزش صوت و لحن قرآن کریم، اموری مانند صوت و مباحث در پیوند با آن و تقسیمات قرائت و اموری مانند آن را بررسی کرده است. همچنین، روح‌الله خالقی در دو اثر خویش، «سرگذشت موسیقی ایرانی» و «نظری به موسیقی ایرانی»، کوشیده است از نظر فنی و تکنیکی مقامات موسیقی سنتی را معرفی کند و البته بیشتر به گونه‌ای کوتاه و گذرا به مقامات قرآنی نیز پرداخته است.

این مقاله بر آن است تا با نگاهی تازه به تلاوت سه استاد برجسته فن قرائت (شحات انور، محمد صدیق منشاوی و عبدالباسط) به‌عنوان سرامدان تلاوت قرآن، نخست مقامات قرآنی را معرفی و سپس پیوند میان مقام و مفهوم آیات را به‌عنوان یکی از عناصر بسیار تأثیرگذار در تلاوت این استادان بررسی کند.

معرفی مقامات

مقام در لغت به معنای منزلت (اقرب الموارد)، منزلت و مرتبه، درجه (ناظم‌الاطبا) پایه، رتبه، جایگاه (یادداشت مرحوم دهخدا) آمده است. در لغت‌نامه دهخدا در برابر واژه مقام آمده است: «در اصطلاح موسیقی، پرده سرود را گویند و آن دوازده است: اول راست، دوم شباب، سوم بوسلیک، چهارم عشاق، پنجم زیر بزرگ، ششم زیر کوچک، هفتم حجاز، هشتم عراقی، نهم زنگوله و...»

اما در باب معنای اصطلاحی این واژه، در میان استادان وحدت نظر دیده نمی‌شود. جمال کامیاب درباره

عبدالباسط محمد عبدالصمد

نظام تلاوت: وی ابتدا با مقام بیات تلاوت خود را آغاز می‌کند. (بیات را دو حرکتی می‌خواند). پس از مقام بیات، به مقام صبا منتقل می‌شود. غالباً در صبا گوشه‌هایی از عجم را تلاوت می‌کند. سپس وارد حجاز می‌شود و پس از آن از مقام‌های متعدد استفاده می‌کند که متغیر است. جمال کامیاب در «آموزش صوت و لحن قرآن کریم» در باب عبدالباسط محمد عبدالصمد می‌نویسد: «از نظر سرعت در قرائت، در مقایسه با مصطفی اسماعیل و دیگر قاریان مشهور، معمولاً سریع‌تر می‌خواند. شروع تلاوت‌های وی از نظر لحن و پرده صوتی بسیار زیباست و غالباً خیلی زود اوج می‌گیرد. چون در انتقال از مقام بیات اوج می‌گیرد، به صبا منتقل می‌شود، ولی قاریانی که در بیات آغازین خیلی اوج نمی‌گیرند، بعد از بیات، به مقام رست منتقل می‌شوند [کامیاب، ۱۳۸۱: ۸۰].

وی معمولاً با جریانی آرام و روان شروع به تلاوت می‌کند و سپس خیلی زود اوج می‌گیرد. از معدود استادانی است که با وجود این که بخش زیادی از تلاوتش در اوج صورت می‌گیرد، تلاوت او به هیچ وجه خسته کننده

نیست، بلکه به عکس برانگیزاننده و انقلابی است. معمولاً پس از

تلاوت چند آیه در اوج، به سراغ نِهفت خوانی می‌رود. معمولاً

تعاریف گوناگون این اصطلاح در میان اهل نظر می‌نویسد: «استاد سلیم الحلو مدرس موسیقی در مرکز موسیقی ملی بیروت، در کتاب خود با عنوان «الموسیقی النظریه» پس از ذکر توضیحات درباره صوت و ویژگی‌های آن، به تفصیل به معانی مقام و نغمات، فاصله‌های صوتی در مقامات، تحلیل مقامات و اجناس و عقد آن‌ها و نیز ویژگی‌ها و تفسیر اسمای بعضی از نغمات پرداخته و در کتاب خود مقام و نغمه را به یک معنا به کار برده است. استاد صالح المهدی موسیقی‌دان اهل تونس نیز در کتاب «مقامات الموسیقی العربیه»، از به کار بردن کلمه نغمه مترادف با مقام از سوی استادان موسیقی در مصر سخن به میان آورده است. دکتر حسین علی محفوظ مقام را به معنای لحن، آواز و ترکیبی از نغمات آورده است» [کامیاب، ۱۳۸۱: ۵۳ و ۵۲].

در این جا یادآوری دو نکته ضروری است؛ نخست این که موسیقی عرب به دلیل تعدد و تنوع مقامات و گوشه‌ها (حدود ۶۰۰ گوشه) - اگر نگوییم غنی‌ترین موسیقی دنیاست - بی‌گمان یکی از غنی‌ترین موسیقی‌ها در سطح دنیاست و دیگر این که تنها ۷ یا ۸ نغمه (مقام) توانسته است از نظر بیان احساسات با مفاهیم قرآنی تطبیق داشته باشد و شایستگی این را بیاید که آیات قرآن در قالب آن‌ها مطرح شود.

البته باید توجه داشت که مانند دیگر جنبه‌های فرهنگ، موسیقی نیز نمی‌تواند بی‌تأثیر از دیگر فرهنگ‌ها باشد، به گونه‌ای که می‌توان در همین مقامات محدود نیز ردپایی از موسیقی ترکی و ایرانی را نشان داد.^۱

البته ظهور و پیدایش نغمات به شکل امروزی را باید در محافل و مدارسی جست‌وجو کرد که به تعلیم این مقامات اقدام کردند و نخستین ردپاهای آن را می‌توان در مصر یافت.^۲ سخن گفتن از مقامات قرآنی با توجه به این که موسیقی قرآنی به صورت نت‌نویسی صورت نگرفته، دشوار است و شاید یکی از دلایلی که تاکنون به گونه‌ای جدی درباره مقامات قرآنی بحث نشده است، همین امر باشد. حال آن که در موسیقی سنتی، به راحتی می‌توان آوازی را که برای نمونه در بیات زند خوانده شده است، نت‌نویسی کرد، به شیوه‌ای که نه تنها آوازخوان، بلکه نوازنده نیز بتواند بر مبنای آن بنوازد. البته این بدین معنا نیست که نمی‌توان مقام رست را نت‌نویسی کرد، بلکه شأن و مرتبه قرآن را فراتر از آن می‌دانند که به نت‌نویسی آن اقدام کنند که سخنی درست و سنجیده است.

گفتنی است، مباحث مربوط به مقامات قرآنی، غالباً به صورت شفاهی و آن هم در میان قاریانی که به سطح بالایی از تلاوت قرآن رسیده‌اند، مطرح می‌شود. برای اولین بار، یوسفی (از قاریان قرآن کریم) در نرم افزار قرآنی «المائدة ۲»، به معرفی این مقامات پرداخت که در این پژوهش از گفته‌های ایشان بهره گرفته شده است.

یک آیه و یا بخشی از یک آیه را نهفت خوانی می‌کند و سپس دوباره اوج می‌گیرد.

ویژگی‌های تلاوت: «استاد عبدالباسط به حق یکی از برجسته‌ترین قاریان عصر حاضر است. وی سبکی جدید ابداع کرده است که لحنی زیبا و مخصوص به خود دارد. لحن استاد مورد پسند عارف و عامی است. صدای رسا و تحریرات زیبایی او در قرائت قرآن جاذب قلوب است. او در تلاوت چنان رسایی و کمال به همراه دارد که هیچ‌گاه انسان از تکرار و شنیدن صوتش خسته نمی‌شود. اگر کسی یکی از تلاوت‌هایش را مکرر شنیده باشد، باز که استماع می‌کند، اشتیاقش در شنیدن آن بیشتر شعله‌ور می‌گردد و بیش از پیش بدان متوجه می‌شود. این ویژگی‌ها باعث می‌شود نشاط در شنونده ایجاد شود. لحن جاذب، تجوید خوب، آهنگ زیبا، رسایی صدا، نفس طولیل و کافی در پیوستن آیات به یکدیگر، تحریرهای به‌جا و دقیقی که در برخی موارد به کار می‌برد، از نظر صوتی خاصیتی است که استاد را برجسته کرده و محبوب ساخته است» [کامیاب، ۱۳۸۱: ۴۵ و ۴۶].

عبدالباسط از جمله قاریانی است که در عین این‌که از لحاظ فنی و تکنیک صوت در عالی‌ترین

درجه قرار دارد و مورد تحسین و ستایش اهل فن است، مورد پسند و اقبال عامه نیز هست. حتی جالب‌تر این‌که گاه مورد توجه اهل کتاب قرار می‌گیرد؛ به‌گونه‌ای که جمع کثیری از اهل یهود و مسیحیت پس از شنیدن صوت زیبای استاد، به دین اسلام گرویدند. عامل دیگر که پیش از این نیز بدان اشاره شد، طولیل‌النفس بودن ایشان است که شنونده را مجذوب و مسحور خویش می‌سازد. مهم‌تر این‌که قرائت آیات متوالی تنها به قصد زیبایی ظاهری صورت نمی‌گیرد، بلکه عمدتاً به دو دلیل صورت می‌گیرد:

۱. گاه چند آیه معنای زنجیروار دارند؛ مانند آیات ۱ تا ۹ سورة تکویر که در یک نفس آن را تلاوت می‌کند که از لحاظ زیبایی صوت و صدا و رعایت معانی و مفاهیم و ارتباط معنای مقام انتخابی، به بهترین شکل ممکن است.

۲. گاه پس از خواندن چند آیه، بخشی از آیه بعد را که گاه سؤالی است (و نیاز به جواب دارد) و گاه شروع بحث جدیدی است، تلاوت می‌کند که در حکم مقدمه‌چینی برای ذکر موضوع و آماده کردن ذهن مخاطب است.

این‌گونه تلاوت باعث می‌شود که شنونده در فاصله بین تلاوت آیه با آیه بعد، مجال تفکر بیابد. از سوی دیگر، موجب متمکن شدن معنا در ذهن و ضمیر مخاطب می‌شود. عامل اساسی و مهم دیگر در تلاوت‌های مرحوم عبدالباسط، رعایت تناسب میان مقام و مفهوم آیه است. شهید مطهری در این باره می‌گوید: «چرا تلاوت قرآن عبدالباسط به این اندازه در کشورهای اسلامی توسعه پیدا کرده است؟ برای این‌که عبدالباسط با صدا و آهنگ عالی و با دانستن انواع قرائت‌ها و آهنگ‌ها و شناختن این‌که هر سوره‌ای را با چه آهنگی باید تلاوت کرد، می‌خواند. فرض کنید سوره شمس یا ضحی با چه آهنگی مناسب است؟ بنابراین، او می‌کوشد در هنگام تلاوت، معنا و مفهوم آیات را برای مستمعین به صورت عینی و ملموس درآورد» [مطهری، ۱۳۴۸: ۱۹۵].

صدا: عبدالباسط در زمره قاریان صاحب سبک قرار می‌گیرد که از تقلید و تألیف به دورند. صدای وی خاصیت کم‌نظیری دارد که می‌توان آن را «بُرایی» صدا نامید. بدین معنا که پاره‌ای از صداها فقط فضای محدودی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهند، حال آن‌که پاره‌ای از صداها به گونه‌ای هستند که فضا را می‌شکافند و در گوش و جان مستمع جای‌گزین می‌شوند.

امروزه با وجود نظام‌های صوتی پیشرفته، بسیاری از نقایص صدا از جمله کم حجم بودن، قدرت مانور پایین و خش‌دار بودن صدا کم‌تر خود را نشان می‌دهد. از سوی دیگر، برای صدای قاری که امتیازی ویژه برای او به شمار می‌رود، کمتر مورد عنایت قرار می‌گیرد.

نکته مهم دیگر درباره صدا و لحن ایشان، جذابیت و

گیرایی آن است، به گونه‌ای که گاه شنونده احساس می‌کند به زبان وی قرآن تلاوت می‌کند. البته از این نکته نیز نباید چشم پوشید که گاه همین جذابیت و گیرایی و حجم بالای صدا چنان شنونده را مسحور خویش می‌سازد که مخاطب از درک معنای آیه باز می‌ماند و فقط به هنگام وقف، ناخودآگاه و بی‌اختیار زبان به تحسین می‌گشاید، بی‌آن که معنا را بداند. یکی دیگر از رموز ماندگاری صدای وی را باید در سادگی تلاوتش جست‌وجو کرد؛ به گونه‌ای

که در مقایسه با استادانی چون مصطفی اسماعیل و شحات انور، تلاوتی بسیار ساده دارد.

راز دیگر ماندگاری تلاوت وی، سرعت تلاوت است. غالباً انسان ماشینی عصر حاضر می‌خواهد سریع‌تر بشنود و بفهمد، پس به سراغ تلاوتی می‌رود که در عین زیبایی و جذابیت، با سرعت بیشتری با او سخن بگوید. ویژگی دیگر تلاوت‌های وی، جان بخشی است به گونه‌ای که هر انسان غفلت‌زده و خمودی را به تفکر و تعمق وامی‌دارد. پس بی‌دلیل نیست که امروزه می‌بینیم تلاوت ایشان نسبت به تلاوت‌های استادان دیگر، با اقبال عمومی بیشتری مواجه می‌شود.

تناسب میان مقام و مفهوم آیات: مرحوم عبدالباسط را می‌توان قاری انذار (هشدار دادن)، تبشیر (مژده دادن) و سوگند نامید. بررسی تلاوت‌های موجود ایشان به ویژه تلاوت‌های مجلسی (که مبنای بحث ماست)، نشان می‌دهد که وی اشتیاق خاصی به تلاوت سوره‌های کوتاه قرآن کریم (که دارای آیه‌های کوتاه نیز هستند) دارند. به گونه‌ای که غالباً حتی پس از تلاوت سوره‌های بلند نیز به سوره‌های کوتاه گریز می‌زند که بیشتر آن‌ها نیز درون مایه انذار و تبشیر و آگاه سازی مخاطب را دارند. تلاوت‌های مجلسی ایشان بیشتر شامل همین سوره‌های کوتاه است.

قالبی که عبدالباسط برای این آیات برمی‌گزیند، مقام رست و بیات و در پاره‌ای از مواقع مقام صباست. دو مقام رست و بیات از کاربردی‌ترین و گسترده‌ترین مقامات قرآنی‌اند. این دو مقام به دلیل داشتن گوشه‌های متعدد که هر یک کیفیتی متفاوت با دیگری دارد، این امکان را برای قاری فراهم می‌سازد که در قسمت‌های گوناگون قرائت خویش، از آن بهره‌گیرد. بررسی کلی پیرامون تلاوت‌های ایشان نشان می‌دهد که بیشتر

تلاوت‌های خود را در این مقام اجرا می‌کند و با توجه به درون‌مایه‌های آیتانی که بر می‌گزیند، بهترین قالب است.

یکی از تلاوت‌های بسیار زیبای ایشان، تلاوت سوره شمس است.

«حاصل مضمون سوره این است که انسان که با الهام خدایی، تقوا را از فجور و کار نیک را از کار زشت تمیز می‌دهد. اگر بخواند رستگار شود، باید باطن خود را تزکیه کند و آن را با پرورش صالح بیوراند و رشد دهد، با تقوا بیارید و از زشتی‌ها پاک کند، و گرنه از

سعادت و رستگاری محروم می‌ماند. هر قدر بیشتر آلوده‌اش کند و کمتر بیارید، محرومیتش بیشتر می‌شود و آن‌گاه به‌عنوان شاهد، داستان ثمود را ذکر می‌کند» [طباطبایی، ج ۲۰: ۴۹۶].

از دیگر تلاوت‌های بسیار جذاب و زیبای عبدالباسط، تلاوت سوره تکویر است.

«این سوره بر دو محور دور می‌زند: «محور اول، آیات آغاز سوره است که بیانگر نشانه‌هایی از قیامت و دگرگونی‌های عظیم در پایان این جهان و آغاز رستاخیز است. در محور دوم، از عظمت قرآن و آوردن آن و تأثیرش در نفوس انسانی سخن می‌گوید. این قسمت، با سوگندهایی بیدار کننده و پر محتوا همراه است» [مکارم شیرازی، ج ۲۶: ۱۶۶].

این سوره از جمله سوره‌هایی است که مرحوم عبدالباسط بارها آن را تلاوت کرده است. از زیباترین تلاوت‌های ایشان، تلاوت آیات ۱ تا ۹ سوره تکویر در یک نفس تلاوت است که از لحاظ انتخاب مقام و طبقه صوتی در زمره بهترین تلاوت‌ها قرار می‌گیرد.

وقف و ابتدا

استاد عبدالباسط نیز هم‌چنین شحات انور و مرحوم منشاوی، افزون بر رعایت موازین وقف و ابتدا، در مواضع دیگر متناسب با معنا و سیاق کلام، اقدام به وقف می‌کند.

عنصر مهم دیگری که وی در تلاوت خود در جهت القای بهتر مفهوم آیات از آن بهره می‌برد، اختلاف قرائت است که به فراوانی آن را به کار می‌گیرد.

یکی از بارزترین نمونه‌های آن، تلاوت آیه ۲۳ سوره یوسف است که لفظ هیت را به چهار روایت متفاوت تلاوت می‌کند: هیت،

هَيْتٌ، هَيْتٌ وَ هَيْتٌ.

استفاده از اختلاف قرائات، به عنوان یکی از تکنیک‌های قرائت، علاوه بر جلب توجه مخاطب، در القای معنا نیز نقشی اساسی ایفا می‌کند. در پایان، پاره‌ای از تلاوت‌های ایشان در مقام‌های مختلف را می‌آوریم:

قرار مقام بیات: سوره حجرات، آیات ۱ و ۲، تلاوت مجلسی.
قرار مقام بیات: سوره نبا، آیات ۳۱ و ۳۲، تلاوت مجلسی.
قرار مقام بیات: سوره رعد، آیات ۱ و ۲، تلاوت مجلسی.

جواب مقام بیات: سوره حجر، آیات ۹۱-۸۹، تلاوت مجلسی.
جواب مقام بیات: سوره کهف، آیات ۶۹-۶۷، تلاوت مجلسی.
جواب مقام بیات: سوره شمس، آیات ۸-۱، تلاوت مجلسی.

قرار مقام رست: سوره مائده، آیات ۲۷-۲۵، تلاوت مجلسی.
قرار مقام رست: سوره غاشیه، آیات ۲۶-۲۵، تلاوت مجلسی.

جواب مقام عجم: سوره ضحی، آیه ۱۱، تلاوت مجلسی.
قرار مقام سه‌گانه: سوره شمس، آیات ۱۳-۹، تلاوت مجلسی.

قرار مقام صبا: سوره کهف، آیات ۶۴-۶۳، تلاوت مجلسی.
جواب مقام صبا: سوره قیامت، آیات ۱۵-۱۴، تلاوت مجلسی.
جواب مقام صبا: سوره کهف، آیه ۷۱، تلاوت مجلسی.
جواب مقام صبا: سوره مدثر، آیات ۳۶-۳۳، تلاوت مجلسی.

قرار مقام حجاز: سوره غاشیه، آیات ۲۲-۱۷، تلاوت مجلسی.
قرار مقام حجاز: سوره حشر، آیه ۲۱، تلاوت مجلسی.
قرار مقام حجاز: سوره هود، آیه ۴۳، تلاوت مجلسی.
قرار مقام حجاز: سوره مدثر، آیات ۴۷-۴۳، تلاوت مجلسی.

پی‌نوشت

۱. موسیقی عرب چه از حیث آلات موسیقی و چه از حیث نام‌گذاری مقامات و حتی اصطلاحات مقام‌شناسی، از موسیقی ایرانی تأثیر پذیرفته است. برای مثال، واژه سه‌گانه را از موسیقی ایرانی گرفته و بدان سسی جا می‌گویند. مصری‌ها با توجه به این که «گاف» را در محاوره دارند، همین لفظ سه‌گانه را به کار می‌برند. و یا واژه «نحریر» که می‌پنداریم واژه‌ای است عربی و بیشتر اعراب از آن بهره می‌گیرند، واژه‌ای است فارسی که امروزه به جای

آن از «چه‌چه» استفاده می‌شود.
۲. امروزه قاریان طراز اول جهان، غالباً از کشور مصر هستند. سیر تاریخی قرائت قرآن نشان می‌دهد که نخستین اماکن آموزش فنی و تکنیکی قرآن در این کشور بنا شده است. تعدد مکتب‌خانه‌ها و مدارسی که به این امر مبادرت می‌ورزیده‌اند، گواه بر این امر است. بعدها دانشگاه‌الازهر بخشی را به‌عنوان معهد القرائت بنا نهاد که به پسران لحن‌ها و قرائت قرآن را آموزش می‌داد. بعدها سندیکای «نقابه‌القرء» یا سندیکای قاریان و حافظان قرآن کریم به وجود آمد که هدف آن، ایجاد پیوند میان تمامی حاملان قرآن است.
۳. صداهای انسان به دو دسته تقسیم می‌شوند:

صدای مردها:

صدای زیر یا تنور (tenor)

صدای متوسط یا باریتون (baritone)

صدای بم یا باس (bass)

صدای زیر (سپرانوی اول) (soprano)

صدای بچه‌ها و زن‌ها:

صدای متوسط (سپرانوی دوم) (mezzo - soprano)

صدای بم (کنترآلتو) (contralto)

۴. محدوده مقامات:

۱. محدوده قرار

۲. محدوده جواب

۳. محدوده جواب جواب

محدوده قرار: شروع به تلاوت در پایین‌ترین سطح صدا را محدوده قرار گویند.

محدوده جواب: رسیدن صدا به حد متوسط را محدوده جواب گویند. محدوده جواب جواب: رسیدن صدا به بالاترین حد خود را جواب جواب گویند.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۳۶۳). تفسیرالمیزان. ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی. مؤسسه مطبوعات دارالعلم. قم.
۳. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۶۳). تفسیر نمونه. دارالکتب الاسلامیه. تهران.
۴. کامیاب، جمال (۱۳۸۱). آموزش صوت و لحن قرآن کریم. مؤسسه فرهنگی و هنری سبز آرنج توسعه. تهران.
۵. کاشفی، امیرمحمود (۱۳۸۶). هندسه روحانی و لطایف بیانی در قرائت قرآنی. انتشارات اسوه. تهران.
۶. مطهری، مرتضی (۱۳۴۸). حماسه حسینی. انتشارات صدرا. تهران.
۷. نرم‌افزار المائدة «۲» (۱۳۸۳). شرکت پیغام نورایانه. تهران.
۸. خالقی، روح‌الله (۱۳۶۱). نظری به موسیقی. انتشارات صفی‌علی‌شاه. تهران.